

IGOR ŠTIKS

ELIJAHOVA
STOLICA

KONTRAST
Beograd, 2023

mojim roditeljima

RUKOPIS RICHARDA RICHTERA

PROLOG

Ovdje želim zabilježiti sve ono što mi se dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci. Manje sam uvjeren da ću to uspjeti i preživjeti. Možda je pisanje kojeg se prihvaćam, nizanje činjenica koje upravo započinjem, samo način da odgodim skori kraj. Jer, sve se više priklanjam uvjerenju da je nemoguće nastaviti život nakon što se spozna da je sve ono na čemu je počivao bila laž, obmana, prevara čak, iza koje je čučala i suviše kasno spoznata istina kao zmija na koju će se nagaziti u točno odabranom trenutku, koja će zagristi najslabije mjesto i ubrizgati otrov koji jamči dugo umiranje. A onaj kome život izmiče pod nogama često se hvata za bilo čiju ruku i, kao što to obično biva, onoga koji mu je pruža povlači za sobom.

U mom slučaju nije se radilo o bilo kakvoj otrovnici, već baš o onoj vrsti koja žrtvi darežljivo dopušta da sama izabere trenutak vlastite smrti. Seruma nema i neće ga biti. Taj se trenutak nazire negdje na kraju ovog izvještaja o dva rođenja jednog čovjeka. Naime, u zadnje sam vrijeme sklon vjerovati da sam se rodio dvaput, jednom u Beču 1942. godine i drugi put u Sarajevu pola stoljeća kasnije.

Ovo je zapis o tom drugom, dugom i bolnom rađanju.

I. PLAVA BILJEŽNICA

1.

Ruka mi se teško miče po papiru, oklijevam, ne znam kako sve to ispričati, a ne previdjeti niti jedan detalj, svaki trenutak, skoro svaki pa i najmanji događaj, kako bi se pružili svi raspoloživi dokazi o tome da su upravo od najmanjih i naizgled zanemarih stvari skovani utezi na vagi našeg usuda. Do sada sam bio vješt zapisivač tuđih sudbina i lukavi kompilator, “dovrtljivi pripovjedač”, kako su uporno ponavljali, a danas, eto, nemoćan stojim nad materijalom vlastita života u kojem se isprepleću životi onih iz čije sam drame nastao i onih čije sam živote pretvorio u dramu. Ponekad se radi o istim osobama. Istina se, naime, nije dohvatila samo mene, a ona zmija još uvijek vrebata i vrebat će sve dok postoje oni koji bi je mogli susresti na svom putu. Možda bi ipak bilo najbolje završiti sa svim tim odmah, odnijeti to otrovno znanje u grob, otići bez ijedne riječi, kao što sam to, uostalom, nedavno učinio.

Pokušao sam odustati. Pokušao sam pritisnuti obarač. Nije išlo. Još ne ide. Sjedim za stolom i ne uspijevam više zaustaviti priču koja čeka da se izlije iz mene kao lava iz ostarjelog vulkana. Posljednje što će ikada izbaciti. Tada će biti lakše ugušiti grotlo, ugasiti se.

Osjećam spisateljsku nemoć pred svim tim činjenicama čiji tok više nije moguće izmijeniti, na primjer, u svrhu pripovjedačeve namjere. Opire se taj gorki materijal romanesknom uobličavanju, zanatu kojem sam se davno bio priučio. Dovoljno dobro da i druge poučavam o tome, svoje zahvalne kalfe koje ne

znaju – i možda nikada neće saznati – da sve to “znanje” koje crpe iz mojih knjiga ne vrijedi ni pišljiva bobica. Upravo tako. Ipak, teško se odričem starih navada. Valjda zbog toga ni u priču o vlastitom životu i onome što vodi njegovu kraju ne mogu ući bez okolišanja, bez pokušaja da svemu tome pridodam red i smisao, organiziram materijal, kao da pred sobom i dalje zamišljam buduće čitatelje.

Ovo što pišem možda je samo pokušaj da se na papir prenese ono što je uzdrimalo zgradu mog života, da se iznesu nenadana otkrića koja su me uvela u jedan svijet potopljen smrću moje nikad upoznate majke Paule Müller, udane Richter, koja je umrla ubrzo nakon mog rođenja, te samoubojstvom moga oca Heinricha Richtera. Ta kobna saznanja počela su se nazirati jednim *slučajnim* – već počinjem prezirati tu riječ – bečkim otkrićem početkom svibnja ove 1992. godine, koje je iskrsnulo poput vrha ledene sante, čiji me nevidljivi, krupniji ostatak čekao u Sarajevu, i u koji ću se zabiti brzinom od pedeset godina laži. To bi, čini se, svakoga natjeralo da se hitno opskrbi pištoljem, što sam i učinio čim sam se iz Sarajeva vratio u Beč u drugom tjednu srpnja. Taj pištolj počiva na mom stolu, tik do ruke kojom pišem ovaj tekst, mirno poput dželata koji ne razmišlja ni o osuđenom ni o pravednosti presude, već svoj posao izvršava pouzdano i bez suvišnih pitanja. Možda je i ovaj zapis pokušaj da opravdam izlaz koji mi pokazuje moj revolver i možda se nadam da će mi ono što ću napisati donijeti oprost, makar i s onu stranu groba.

Da, znam, trebalo bi sve to odmah odnijeti u tamni grob, ali ne vjerujem da za mene ima tako prostrana lijesa. Možda je baš to svrha ovog pisanja – oslobođenje od teške popudbine koju Haron ne prima u svoj čamac. A meni uskoro valja preko Stiksa.

Kako li je sve to počelo? Kako li se sve samo rasplelo? Tko je povukao te proklete konce? Gledam s prozora hotela u koji sam

se smjestio nakon povratka iz Sarajeva, u punoj anonimnosti. Ispod mene bruji Naschmarkt. Neki mladi i naizgled sretni glasovi dižu se do ove sobe u kojoj se ispisuje jedna uznemirujuća priča usred bonace ljetnog bečkog predvečerja. Tu spokojnost primam s bolnom nelagodnom, jer se sa svakom misli vraćam gradu koji u ovom trenutku nestaje i kojem danas znam da pripadam, unatoč kratku vremenu provedenom u njemu, kojem sam oduvijek pripadao, unatoč svim tim godinama u kojima je njegovo postojanje predstavljalo za mene tek običnu geografsku činjenicu s nešto općepoznate povijesne važnosti, ničim različitu od tolikih drugih. Na mom su stolu razbacane fotografije. Najdraže među njima zalijepio sam na zid iznad stola i dovoljno je da podignem pogled i već vidim Grad, jednu zgradu u blizini Titove ulice, obale poluisušenog korita rijeke čije ću neobično ime zavoljeti, razbijene crepove i rasuto staklo na kaldrmi Baščaršije, Ivorov osmijeh, balkon s kojeg me optužujuće gledaju Almine oči...

Alma... Rijetko izgovaram njezino ime, a i tada sasvim tiho, da me Bog, taj maštoviti mešetar, konačno ne sravni sa zemljom... u strahu da joj još više ne naudim.

Tko je mogao znati što me čeka kada sam početkom travnja spakirao kofere i odlučio da se vratim u Beč, nakon toliko pariških godina? Već ti je pedeset, Richarde, tada sam mislio, a Beč je grad po mjeri tih godina. Grad koji će ti pružiti dovoljno mira, spokoja i dokolice, nadao si se, za "zrelu fazu", u koju ulaziš, izgleda tako, bez mnogo prtljage. Mirnoća, sređenost i predvidljivost koje Beč pruža ono su što ti treba, ostarjeli momče, zato kupi prvu kartu i vlakom se vrati kući gdje još živi tvoja tetka Ingrid, jedina majka koju si imao, i koja se odavno prestala nadati tvom povratku. U Beč! U grad koji će postati moja grobnica. Grad koji nije grad ukusa, mjere, mira i duševnih zadovoljstava, kako nas obmanjuju. Beč laže svojim izgledom i svojim ljudima, napučen

neumrlim demonima prošlosti koji izlaze na kejove Donaukana-
la, pomaljaju se iz tunela gradske kanalizacije, ispadaju iz trulih
fasada, iz na ulici ostavljenih komoda, iz odijelâ mrtve gospode,
napuštaju stare kavane kao svjedoci nesreća izgovorenih ili pri-
premljenih nad škripavim stolovima, drže ploče koje svjedoče
o uništenim zgradama, izbrisanim životima, mijenjaju putoka-
ze na raskršćima ili, naprosto, spavaju umireni tamom među
trošnim zidovima, sve dok ih ne razbudi kakva nespretna ruka
kojoj će se debelo osvetiti za taj čin.

To je *moj* Beč. Grobnica za Richarda Richtera u koju se do-
brovoljno uputio. Klopka. Greška. Ili, jednostavno, udar čekića
u pogrešno mjesto.

Ne, nisam stigao u Beč s puno životne prtljage, a ni s perona na
Gare de l'Est nije me ispratio skoro nitko. Osim taksista, dakako.
Nije bilo ni suza ni mahanja, niti sam glavu držao na prozoru sve
dok nisu iščezle konture grada koji sam toliko volio. Ne. Ništa od
toga. Mogu samo reći da se u trenutku ukrcaja na vlak koji će me
zauvijek vratiti u Beč nisam suviše uzbuđivao time što je jedan
život konačno okončan, već me štoviše kopkala pomisao na
povratak, na tu novu životnu stranicu, i to tamo gdje sam neka-
da znao svaki kutak, a danas ne poznajem nikoga. Kažu mi da
oni ipak poznaju mene po romanima i nekim drugim knjigama
i da moja slika nerijetko visi u gradskim knjižarama. Zanimlji-
vo, pomislio sam, otvara se novo poglavlje na nekim starim te-
meljima, pa uđimo u taj život kao u kuću starog znanca, vedro i
slobodno. Valjda će se pokazati boljim taj novi početak, od kraja
jedne duge etape od koje se opraštam rukujući se s čovjekom ko-
jeg prvi put vidim i kojem plaćam svoj posljednji pariški račun.

Kiselo se smiješim sada dok mislim na to kako stojim na
skoro praznu peronu, pozdravljam se s anonimnim taksistom
i ulazim u taj kobni vlak, ne znajući ništa o tome da je *show* već

počeo a da me nitko nije upozorio na to da sam njegova zvijezda. Sve što je tome prethodilo u ovom mi se trenutku čini kao poziv na odustajanje, poziv koji sam nesvjesno odbio, upućen visoka čela ravno u vlastitu propast. Možda preuveličavam, možda mi se sada svi ti znaci čine jasnim porukama, možda zapravo tek sada svi ti detalji isplivavaju na površinu mog uskomešanog mozga i zadobivaju nekakav *viši* smisao. Sada mi čak i odlazak moje žene Marianne Berger, nekoliko mjeseci prije toga, izgleda zlokobno, kao pomno isplaniran potez u jednoj vražjoj režiji čijom ću biti žrtvom. Na žalost, ne i jedinom. Vjerojatno pretjerujem. Kitty, kako sam je nekoć zvao, imala je pravo kada je konačno napustila taj odavno propali brak, ugaslu ljubav, okončano partnerstvo. Danas joj više ništa ne zamjeram, a opet, nemam snage da podignem telefonsku slušalicu, iako sam siguran da svakodnevno gleda vijesti i zamišlja me mrtvog na sarajevskom pločniku (još jedna žrtva podmuklih snajperista), u gradu čije ime pogrešno izgovara. Na žalost, nisam sposoban da joj se javim nakon vrtloga koji mi se počeo približavati nakon njezina odlaska, a koji će me u svoj silini zahvatiti jednog majskog dana u Beču.

Odrješujem je ipak svake krivnje. Sada znam da je moja nesreća bila već davno određena, davno zapisana, a Kitty je svojim odlaskom samo najavila skori početak raspletanja. On ima i svoj precizan datum: 6. 4. 1992. Dan mog odlaska iz Pariza. Dan kada je, daleko na jugoistoku, počela i nesreća Grada. Sarajevo, u kojem nikada nisam bio, a u kojem ću se nanovo roditi da bih upoznao tmurnu istinu svog postojanja, koja me je tamo strpljivo čekala svih ovih godina. Sarajevo, koje će mi ponuditi usne jedne žene posljednji put i otkriti beznadnost i ubojitost te ljubavi, i koje će mi na koncu ukazati samo jedan pravac, samo jedan izlaz. Ipak, raduje me pomisao da će on, Grad, za razliku od mene ipak preživjeti, pa makar ga barbari opsjedali stotina-ma godina, pa makar ne ostao kamen na kamenu. Moja je jedina

nada da će opstati zajedno s onima koji su mi danas najbliži, koje sam napustio bez upozorenja, bez pozdrava, kao kukavica ili, prikladnije rečeno, kao izdajnik. U svoju obranu želim reći da nisam imao izbora.

Ne, nisam imao izbora.